

گردشگری شهری و نقش آن در توسعه اقتصاد شهری (مورد: شهر شاهین دژ)

مریم بیرانوندزاده* - دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

نوبخت سبحانی - دکترای جغرافیای دانشگاه علوم و تحقیقات - تهران. ایران

اسماعیل نجفی - دکترای ژئومورفولوژی دانشگاه دامغان. ایران

سعیده رشیدی - کارشناس ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد بروجرد. ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۱/۱۶

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۲/۱۴

چکیده

امروزه صنعت گردشگری به ویژه شاخه شهری آن، جایگاه خاصی را در اقتصاد کشورها دارد و نقش فعال و موثر در ارتقاء ساختار اقتصادی- اجتماعی و فرهنگی کشورها به خصوص در کشورهای در حال توسعه دارد. در این راستا پژوهش حاضر با هدف بررسی اهمیت و جایگاه نقش گردشگری شهری در توسعه اقتصادی شهر شاهیندژ با روش «تحلیلی- تطبیقی» به رشته تحریر درآمده است. برای پتانسیل سنجی و تجزیه تحلیل گردشگری شهر شاهین دژ و نقش آن در توسعه اقتصادی از مدل سوات و برای تعیین مناسبترین استراتژی جهت بالا بردن پتانسیل گردشگری در شهر شاهیندژ از مدل ANP در نرم افزار Super Decisions استفاده شده است. نتایج حاصل از تحلیل عوامل درونی و بیرونی تأثیرگذار بر گردشگری نشان داد که تعدیل و کاهش شاخص‌های نقاط ضعف با نمره ۰.۳۳۱ جهت بالا بردن پتانسیل گردشگری از اهمیت بالایی در مقایسه با سایر ابعاد تکنیک SWOT برخوردار می‌باشد. از سوی دیگر تشکیل ماتریس ارزیابی عوامل درونی و بیرونی و محاسبه میانگین امتیاز عوامل، نمره کل استراتژی‌های و بالا بردن پتانسیل گردشگری برای چهار استراتژی رقابتی/تهاجمی (SO)، تنوع (ST)، بازنگری (WO) و تدافعی (WT) محاسبه گردید و استراتژی (SO) با میانگین امتیاز کل (۰.۳۲) مناسبترین استراتژی برای بالا بردن ظرفیت و پتانسیل گردشگری برای توسعه اقتصادی شهری شاهین دژ انتخاب گردید.

واژه‌گان کلیدی: گردشگری، اقتصاد، ANP، SWOT. شاهین دژ
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه

گردشگری از مهمترین فعالیت‌های انسان معاصر است که علاوه بر تغییرات شگرف در سیمای زمین، اوضاع سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و روش زندگی انسان‌ها را دگرگون ساخته است (دهکردی و دیگران، ۱۳۹۰: ۹۹). این صنعت به عنوان یکی از بزرگترین و متنوع‌ترین صنایع در دنیا مطرح شده است. با رشد تصاعد گونه خود تغییرات اجتماعی، اقتصادی و محیطی فراوانی به دنبال داشته است به همین دلیل نیز به یک حوزه مهم بین پژوهشگران میدل شده است (تقوی و قلی‌پورسلیمانی، ۱۳۸۸: ۱۵۹). به همین خاطر از گردشگری می‌توان به عنوان یک منبع اصلی درآمد و اشتغال‌زایی نام برد (نوری و دیگران، ۱۳۸۹، ۷۵؛ شفیق‌زاده، ۱۳۸۳: ۴۲). هم‌اکنون گردشگری با انواع مختلف بخش‌های خود (اکوتوریسم، ژئوتوریسم، توریسم مذهبی و...) بیشترین رشد را در بین بخش‌های مختلف اقتصادی دارد (Deng, 2002, 422; Quattrone, 2002, 3; Ewert, Hamilton et al, 2005, 255; Bentley at el, 2010, and Jamieson, 2003; گئی‌وای، ۱۳۸۲: ۱۹؛ مستوفی‌الممالک، ۱۳۸۰: ۱۴۰). به طوری که اقتصاددانان آن را به عنوان صادرات نامرئی (موحد، ۱۳۸۱: زمردیان، ۱۳۸۴، ۶۲؛ نجفی‌کانی و دیگران، ۱۳۸۸، ۱۲۲)، اهرمی قدرتمند در الگووار توسعه (Donald and Hawkins, 2007: 350) و نیاز اساسی در هزاره سوم می‌دانند (Seongseop, Kima et al, 2007: 1031).

در کنار قابلیت‌ها و مزایای عمده صنعت گردشگری مانند ارزآوری، توسعه روابط علمی-فرهنگی، ایجاد اشتغال، نمایش ثبات و امنیت کشور، تعادل منطقه‌ای و کاهش نابرابری‌های اجتماعی (نوحه‌گر و دیگران، ۱۳۸۸، ۱۵۲؛ صدرموسوی و دخلی کهنمویی، ۱۳۸۳، ۹۲؛ King hang, 2004, 373-382) و نیز اینکه این صنعت در کنار توسعه سایر زمینه‌ها و ساختارها می‌تواند کشورمان را از اقتصاد تک محصولی درآورد؛ ضرورت پرداختن به موضوع توریسم و زیر شاخه‌های آن و آرایه راهبردهای مناسب و متناسب در این زمینه را بوجود می‌آورند. و از سویی وجود جاذبه‌های فراوان طبیعی، تاریخی و فرهنگی کشورهای جهان و کشور های اسلامی واقع شود (میرکتولی و مصدق، ۱۳۸۹، ۱۳۸).

شهر شاهیندژ نیز از این قاعده مستثنی نبوده و دارای جاذبه‌های متنوع تاریخی، فرهنگی و طبیعی است اما تا به حال نتوانسته از مواهب این صنعت به نحو شایسته‌ای استفاده کند. شناخت و بررسی فضای گردشگری این شهر می‌تواند نقش مؤثری در ساماندهی و برنامه‌ریزی فضاهای گردشگری متناسب با شرایط اجتماعی، طبیعی و فرهنگی و استفاده از ظرفیت‌های موجود داشته باشد. و بر همین اساس هدف اصلی پژوهش حاضر آن است که با شناسایی عوامل داخلی و خارجی و فرآیند برنامه‌ریزی راهبردی، ضمن پی‌جویی توانمندی‌ها و کارکردهای گردشگری شهر کوچک اندام شاهیندژ و به منظور توسعه این کارکردها، اقدام به ارائه‌ی راهکارها و تدوین راهبردهای کاربردی در جهت توسعه گردشگری این شهر گردد. مطالعات زیادی در زمینه گردشگری صورت گرفته که به مواردی از آنها در ذیل اشاره خواهیم کرد.

جدول ۱: پیشینه تحقیق

محققین	توضیحات
Astrid Seckelmann (۲۰۰۲)	تحقیقی پیرامون وضعیت گردشگری ترکیه به منظور توسعه ناحیه‌ای در گروه جغرافیای دانشگاه Passau آلمان انجام دادند، در این تحقیق به گردشگری سنتی، گردشگری صنعتی و توسعه پایدار در قسمت‌های مختلف ترکیه پرداخته شده است
tsaur و دیگران (۲۰۰۶)	در مقاله‌ای معیارهای معقولی مانند: ساکنان بومی، مدیریت توریست، منابع اقتصادی، اجتماعی و محیطی را برای تحلیل روابط میان منابع، جامعه و توریسم در اکوتوریسم را از جهات مختلف مورد توجه قرار داده‌اند
(2007)Tripathi & Ghosh	در مقاله‌ای به بررسی منابع اکوتوریسم و تفرجگاه‌ها ساحلی و تاثیر آنها در رشد اقتصادی و ایجاد اشتغال در جنوب آسیا پرداخته‌اند
Weaver&Laeton (۲۰۰۷)	در پژوهشی به بررسی اکوتوریسم پایدار پرداخته‌اند نویسندگان معتقدند با افزایش تقاضا برای گردشگری، آسیب پذیری جاذبه‌های اکوتوریسم و ژئوتوریسم زیادتر می‌شود. بنابراین برای کاهش تخریب این جاذبه‌ها باید سازمان‌های تخصصی و غیرتخصصی فعال در زمینه اکوتوریسم اقدام به ارائه راهکارهایی مناسب کرده‌اند
sherstha و دیگران (۲۰۰۷)	در مقاله‌ای با استفاده از روش هزینه سفر در سال ۲۰۰۷، تقاضای بازدیدکنندگان برای تفرج مبتنی بر طبیعت در منطقه رودخانه آپلاچیکالا فلوریدا را مورد بررسی و نتایج نشان داد که بازدیدکنندگان بطور متوسط ۷۴.۱۸ دلار به ازای هر روز اقامت هزینه نموده‌اند که آورد اقتصادی در حدود ۴۸۴.۵۶ میلیون دلار در سال برای منطقه به همراه داشته است.
Hongzhe & Zhu (۲۰۰۸)	به بررسی توریسم پایدار در کشور چین پرداخته و ژئوتوریسم را جزء لاینفک نسل سوم صنایع معرفی می‌کنند که خود برانگیزاننده صنایع دیگری نظیر حمل و نقل، روپس‌های تهیه غذا، هتل‌ها، آژانس‌های تورگردانی خواهد بود و نقش موثری در توسعه پایدار اقتصادی خواهد داشت.
wearing & neil (2009)	در کتاب خود، آثار پتانسیل و امکان تجزیه و تحلیل اکوتوریسم در کشورهای در حال توسعه را بررسی کردند.
لیتاوو (۲۰۱۱)	در پژوهشی با عنوان رابطه بین گردشگری و رشد اقتصادی بر روی کشورهای پرتغال و کشورهای همسایه طی سال‌های ۱۹۹۵-۲۰۰۸ انجام دادند، در این تحقیق با استفاده از تخمین زنده گشتاورهای تعمیم یافته سیستمی بررسی شد، به این نتیجه رسیدند که گردشگری اثر معناداری بر رشد اقتصادی دارد.
کریشمان (۲۰۱۴)	در پژوهشی با عنوان بررسی ارتباط توریسم و اقتصاد در کشور اردن طی ۲۰۱۱-۱۹۹۰ انجام دادند به این نتیجه رسیدند که صنعت گردشگری اثر چشم گیری بر توسعه اقتصادی کشور دارد.
Lee & et al (۲۰۲۰)	در مقاله‌ای به بررسی شهر هوشمند گردشگری: تحولات و تحولات پرداختند. هدف اصلی این مطالعه نشان دادن منافع محلی و گردشگران و نقش های رهبری هوشمندانه دولت برای محققان متخصصان است.
Parvin & et al (۲۰۲۰)	در مقاله‌ای به اهمیت برنامه‌ریزی گردشگری شهری در تهران با رویکرد اقتصادی پرداختند. نتایج نشان داد که برنامه‌ریزی برای جذب گردشگران بیشتر و افزایش مدت زمان آنها می‌تواند در توسعه اقتصادی تهران موثر باشد. در این تحقیق، صنعت گردشگری شامل دو عامل مهم، زیرساخت ها و تبلیغات است که باید به عنوان اولویت اصلی در نظر گرفته شود و به طور جدی در برنامه ریزی گردشگری تهران دنبال شود.
رکن‌الدین افتخاری و همکاران (۱۳۸۸)	در مقاله‌ی «نقش کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی در توریسم جهانی» پرداخته و نتایج نشان می‌دهد که بسیاری از کشورهای اسلامی سهم اندکی در درآمد گردشگری جهان دارند، ولی صنعت گردشگری می‌تواند یکی از بخشهای کلیدی مهم در اقتصاد کشورهای اسلامی و ایجاد همگرایی در میان ملل مسلمان به حساب آید و با سیاستهای منسجم و کارآمد می‌تواند صنعت گردشگری خود را ارتقاء بخشند.
کیانی و بهبودی (۱۳۸۹)	در پژوهش خود با عنوان بررسی و سنجش ویژگی‌های گردشگری کلان شهرهای استانبول و اصفهان " باین نتیجه رسیدند که همگام به دوره صفویه در ایران، تعاملات مثبت و سازنده‌ای نسبت به سایر دوره‌ها بین ایران و ترکیه وجود داشته است، که سنجش و نمود بارز آن شهر فعلی استانبول و اصفهان قابل مشاهده است و هر دو شهر باعث جذب گردشگران بین‌المللی شده است
بیرانوندزاده (۱۳۹۷)	طرح پژوهشی با عنوان: مطالعه اهمیت دره خرم آباد در توسعه پایدار گردشگری استان لرستان و فراهم نمودن زمینه ثبت در فهرست جهانی به این نتیجه رسیده‌اند. نتایج حاصل از شاخص های فرهنگی در شهر خرم‌آباد نشان می‌دهد که وجود موزه‌ها تاریخی و فرهنگی معتبر از لایه‌های تاریخی، تعدد بناها و یادبود ادوار گذشته و پلهای تاریخی و با کاربریها مختلف و نقش آنها در ادوار مختلف به ترتیب در جایگاه های اول تا سوم واقع شده‌اند و نشان‌دهنده میزان اهمیت آن در بین مولفه‌های مورد سنجش می‌باشد.
بیرانوندزاده و شرفی (۱۳۹۸)	در پژوهشی به بررسی ابعاد و پیامدهای اجتماعی موثر بر توسعه صنعت گردشگری در محور گردشگری خرم آباد- پلدختر پرداخته‌اند و عنوان داشته‌اند: افزایش حس تعلق مکانی، افزایش مدت اقامت گردشگران، تمایل به سکونت و ماندگاری، افزایش

محققین	توضیحات
	همبستگی اجتماعی و تغییرات فرهنگی در زندگی به ترتیب الویت از مهم ترین پیامدهای اجتماعی اثرگذار در توسعه گردشگری منطقه مورد هستند.
متقی (۱۳۹۹)	در پژوهشی به تحلیل مقایسه‌ای گردشگری منطقه ای با رویکرد درآمد محور پرداخته است. نتایج حاصله از تحقیق ایشان، نشان داد که متغیرهای نرخ ارز، شاخص قیمت خرده فروشی (CPI) و تولید ناخالص داخلی سرانه از مهمترین عوامل اثرگذار بر گردشگری جهانی همه کشورها و هر سه گروه کشورهای با درآمد پایین، متوسط و بالا، محسوب می‌شود.
حیدری و همکاران (۱۳۹۹)	به تدوین راهبردهای رقابت‌پذیری و توسعه گردشگری ورزشی در شهرها مطالعه موردی: کلان‌شهر مشهد پرداخته‌اند. نتایج نشان تحقیق داد که تکنولوژی و فناوری، تورم و فرسودگی و عدم پاسخگویی زیرساخت‌ها به‌عنوان بزرگ‌ترین موانع کلان محیطی جهت توسعه گردشگری ورزشی شهر مشهد محسوب می‌شود. همچنین در بین سایر عوامل، امنیت، حمایت دولت، سهولت در تهیه اقامتگاه مناسب، بهداشت، راه‌های ارتباطی مناسب و در صدر همه اقتصاد پویا از بالاترین تناسبات راهبردی برخوردارند.

مأخذ: مطالعات نگارندگان، ۱۳۹۸

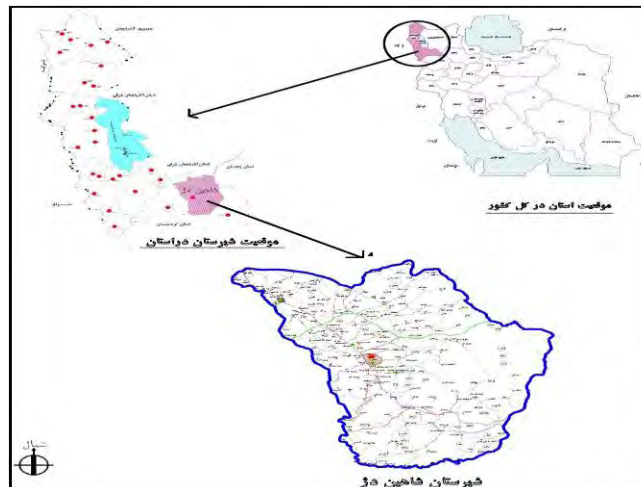
روش تحقیق

روش پژوهش تحلیلی-تطبیقی می باشد، ابتدا با مطالعات اسنادی و میدانی، اطلاعات مورد نیاز جمع‌آوری شد، ابزار گردآوری داده ها، پرسشنامه محقق ساخته ای بود، روایی پرسشنامه با استفاده از نظرات متخصصان بدست آمده و برای تعیین پایایی آن بر روی یک نمونه ۱۰ نفری به طور آزمایشی اجرا گردیده آلفای کرونباخ آن (۰/۸۳۷) بدست آمد. که اگر ضریب آلفا کرونباخ از ۰/۷ بیشتر باشد نشان دهنده آن است پرسشنامه از پایایی مطلوبی برخوردار است و از نظر همبستگی درونی سوالات همبستگی مطلوبی دارند. جامعه آماری شامل کارشناسان و متخصص در زمینه گردشگری شهری بودند که ۳۰ نفر (حداقل حجم نمونه) از آن ها به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند. در این روش کارشناسان عواملی را که مهمترین نقاط قوت و ضعف، فرصت و تهدید در این زمینه بود در چند مرحله جمع آوری شد. و در قالب مهمترین عامل ۴ گانه (SWOT) تنظیم شد. سپس با استفاده از مدل ترکیبی فرآیند تحلیل شبکه ای (ANP) و تحلیل استراتژیک (SWOT) به پتانسیل سنجی و تجزیه تحلیل اکتوریسم و ژئوتوریسم در شهر شاهین دژ پرداخته شد. جهت رتبه بندی عوامل اثر گذار بر توسعه گردشگری شاهیندژ از آزمون فریدمن بهره گرفته شد.

قلمرو جغرافیایی پژوهش

شهر شاهین دژ با مسافتی حدود ۲۲۵ کیلومتر در جنوب شرقی استان آذربایجان غربی و بین مدارهای ۲۴-۳۶ درجه تا ۵-۳۷ درجه عرض شمالی و ۱۵-۴۶ درجه تا ۵۹-۴۶ درجه طول شرقی واقع شده است (شکل شماره یک). این شهر به طور کلی کوهستانی و در دشت محدودی قرار گرفته و از هر سمت با کوههای نسبتاً بلند احاطه گردیده و این ارتفاعات نه چندان مرتفع آن را در بر گرفته و سیمای آن به صورت کاسه در آورده است.

به استناد شواهد و یافته‌های باستان‌شناسی، سابقه استقرار و سکونت بشر در غارهای اطراف شاهین دژ، واقع در پنج کیلومتری جنوب این شهر، به هشت تا ۱۰ هزار سال پیش از میلاد مسیح بر می گردد. این شهر در عصر زمامداری ساسانیان از مراکز مهم قدرت و از معدود شهرهای مهم آن دوران بوده که بر سر راه آتشکده 'آذرگشسب' قرار داشته و پذیرای زائران آنزمان بوده است. این شهر در دوره اسلامی دارای بناهای متعددی بوده که آثار بر جای مانده حکایت از آن دارد. کاوش باستان‌شناسی صورت گرفته در سال‌های اخیر که سرآغاز آن حفاری تپه وسط شهر بوده منجر به کشف آثار و بقایای دوران مختلف شد که از رونق و اعتبار این شهر در دوره های مختلف حکایت دارد.

شکل ۱: موقعیت مکانی منطقه مورد مطالعه

شکل ۲: مهمترین بناهای تاریخی و دیدنی در شهر شاهیندژ

ماخذ: مطالعات نگارندگان، ۱۳۹۸

یافته‌ها و بحث

هدف این مرحله سنجش محیط داخلی محدوده مورد مطالعه جهت شناسایی نقاط قوت و نقاط ضعف می‌باشد؛ یعنی جنبه‌های که در راه دستیابی به هدف می‌تواند زمینه‌های مساعد یا بازدارنده ایفاء کند. از این رو در این قسمت مهمترین نقاط قوت و ضعف بعد از پر کردن پرسشنامه توسط کارشناسان توسط نویسندگان وزن دهی شد و امتیاز وزنی گردشگری شهر شاهین دژ را مورد بررسی و در جدول شماره (۲) ارائه شده است.

عوامل بیرونی موثر بر گردشگری در شهر شاهین دژ

هدف این مرحله تحلیل اثر عوامل بیرونی شهر شاهین دژ و شناسایی فرصت ها و تهدیدات موجود در راه توسعه صنعت توریسم می باشد. بر اساس مطالعات صورت گرفته و پس از بررسی وضعیت محدوده مورد مطالعه، مجموعه از فرصت ها و تهدیدهای موجود در سر راه توسعه گردشگری مورد بررسی قرار گرفت. در نهایت ضریب تاثیر آنها در جدول (۳) تعیین گردید. به منظور تعیین موثرترین مولفه بر اکوتوریسم و ژئوتوریسم شهر شاهین دژ در تکنیک سوات از مجموع امتیاز وزنی استفاده گردید. نتایج نشان داد که مجموع امتیاز وزنی نقاط قوت ۱۰۰۰۱، ضعف ۱۰۹۹۱ بوده و در مجموع نمره عوامل درونی ۲۰۹۹۷ بوده است.

جدول ۲: ماتریس عوامل داخلی موثر بر اکوتوریسم و ژئوتوریسم ایران از لحاظ اقتصادی در شهر شاهین دژ

رتبه بندی	امتیاز وزنی	درجه بندی	وزن	نقاط قوت بالقوه (S) & نقاط ضعف بالقوه (W)
۳	۰.۱۲۱	۲	۰.۰۶	S۱ بالا بودن امنیت گردشگران داخلی و خارجی در سراسر نقاط شهر مورد مطالعه
۱	۰.۱۴۱	۳	۰.۰۴۷	S۲ داشتن چشم انداز زیبا و آب و هوای متنوع و مطبوع
۱	۰.۱۴۱	۳	۰.۰۴۷	S۳ وجود حس مشارکت مردم در توسعه و گسترش طرح های گردشگری در منطقه
۵	۰.۰۹۴	۲	۰.۰۴۷	S۴ رغبت مدیران و مسئولین محلی برای ایجاد اشتغال و کسب درآمد از طریق توسعه گردشگری
۶	۰.۰۸۱	۲	۰.۰۴	S۵ داشتن تنوع گیاهی در مناطق مختلف شهر
۴	۰.۱۰۷	۲	۰.۰۵۴	S۶ طبیعت چهار فصل، وجود رودخانه، کوهستان، چشمه های آب معدنی و ...
۴	۰.۱۰۷	۲	۰.۰۵۴	S۷ تنوع فرهنگی و قومی در شهر مورد مطالعه
۶	۰.۰۸۱	۱.۵	۰.۰۵۴	S۸ وجود بستر مناسب جهت ایجاد فرصت های شغلی در امور گردشگری
۲	۰.۱۳۴	۲.۵	۰.۰۵۴	S۹ تنوع در اشکال مختلف گردشگری در شهر شاهیندژ
۲	۰.۲۴۲	۴	۰.۰۶	W۱ ضعف و عدم وجود زیر ساخت های مناسب برای جذب توریست
۲	۰.۲۴۲	۴	۰.۰۶	W۲ ناکافی بودن یا عدم دسترسی به تکنولوژی های مانند اینترنت پرسرعت و ... در مناطق مقصد.
۲	۰.۲۴۲	۴	۰.۰۶	W۳ ضعف عدم مهارت و عدم کارایی منابع
۱	۰.۲۷۲	۴.۵	۰.۰۶	W۴ فقدان برنامه های جامع و استراتژیک
۴	۰.۱۸۸	۳.۵	۰.۰۵۴	W۵ ضعف در بازاریابی و معرفی نقاط اکوتوریسم و گردشگری به گردشگران داخلی و خارجی
۷	۰.۰۷۰	۱.۵	۰.۰۴۷	W۶ عدم استفاده کافی از سرمایه گذاری بخش خصوصی
۵	۰.۱۶۱	۳	۰.۰۵۴	W۷ نامناسب بودن زیرساخت های محیطی و کالبدی مانند جاده ها و غیره
۶	۰.۱۱۷	۳.۵	۰.۰۳۴	W۸ عدم وجود دسترسی مناسب و آسان به برخی از جاذبه ها
۲	۰.۲۴۲	۴	۰.۰۶	W۹ نرخ تورم بالا و مشکلات اقتصادی
۳	۰.۲۱۵	۴	۰.۰۵۴	W۱۰ عدم آموزش مردم منطقه در جهت استفاده از پتانسیل های گردشگری
	۲۰۹۹۷	۵۶	۱	جمع امتیازات

ماخذ: مطالعات نگارندگان، ۱۳۹۸

در طرف دیگر، مجموع امتیاز وزنی نقاط تهدیدات ۱۰۲۶۳ و فرصت ها ۱۰۱۶۵ بوده و نمره کل عوامل بیرونی ۲۰۴۲۴ بوده که بیانگر سلط عوامل درونی بر عوامل بیرونی می باشد. در بین مولفه های مورد بررسی، در بخش عوامل داخلی؛ وجود حس مشارکت مردم در توسعه و گسترش طرح های گردشگری در منطقه با نمره ۱۰۱۴۱ مهم ترین قوت، فقدان برنامه های جامع و استراتژیک با نمره ۰.۲۷۲ مهم ترین ضعف می باشند. در بخش عوامل بیرونی نیز، نیاز کشور به جذب گردشگر و درآمدهای حاصل از آن برای تنوع بخشی به منابع در آمدی و غیر نفتی با نمره ۰.۲۳۶ مهم ترین فرصت و کاهش گردشگری به دلیل وجود

تحریم های بین المللی علیه جمهوری اسلامی ایران با نمره ۰.۱۵۷ مهم ترین تهدید شناخته گردید. از طرف دیگر مجموع نمرات بارهای منفی (عوامل ضعف و تهدید) برابر ۳.۲۵۳ و مجموع نمرات مثبت (عوامل قدرت و فرصت) برابر ۲.۱۶۶ محاسبه گردید. که این امر بیانگر تسلط ضعف و تهدیدات بر نقاط و قوت در زمینه اکوتوریسم و ژئوتوریسم شهر شاهین دژ می باشد (جدول ۴).

جدول ۳: عوامل خارجی موثر بر اکوتوریسم و ژئوتوریسم شهر شاهین دژ

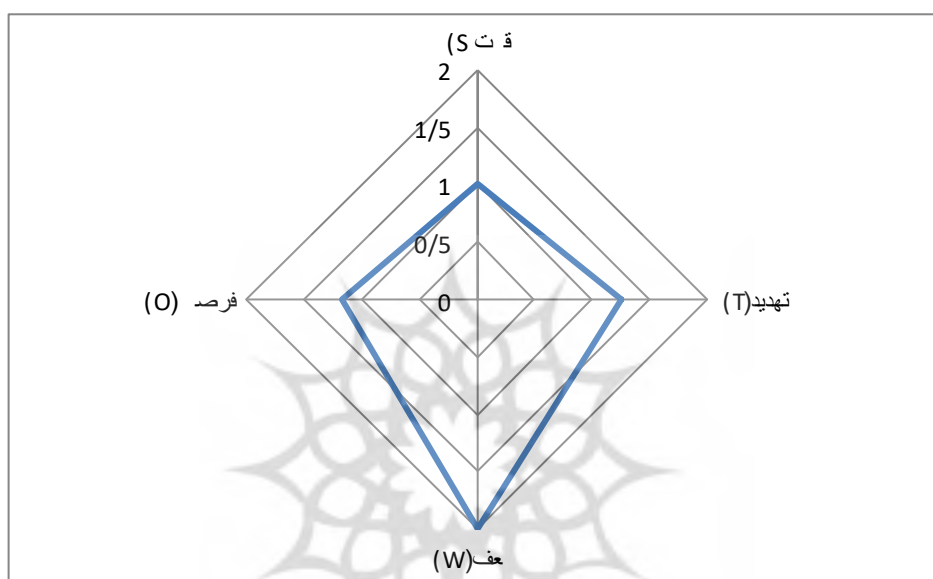
رتبه بندی	امتیاز وزنی	درجه بندی	وزن	فرصت ها و امکانات (O) چالش ها، محدودیت ها، و تهدیدها (T)
۸	۰.۰۵۵	۱.۵	۰.۰۳۷	۱O مناظر طبیعی مانند رودخانه‌ی زرینه رود و توسعه آن به عنوان یک راهبرد
۷	۰.۰۶۳	۲	۰.۰۳۱	۲O افزایش توان اقتصادی و کاهش بیکاری مردم منطقه در سالهای اخیر
۵	۰.۰۸۴	۲	۰.۰۴۲	۳O شناساندن و بازاریابی صنایع دستی و محلی برای افزایش صادرات
۴	۰.۰۹۲	۲.۵	۰.۰۳۷	۴O ایجاد تنوع در محصولات گردشگری برای جلب گردشگران بومی و غیربومی در تمام طول سال
۲	۰.۱۴۱	۳	۰.۰۴۷	۵O وجود قطبهای بزرگ جمعیتی مانند اورمیه و...
۵	۰.۰۸۴	۲	۰.۰۴۲	۶O رغبت بیشتر بخش خصوصی برای مشارکت در برنامه های مرتبط با گردشگری
۳	۰.۱۳۱	۲.۵	۰.۰۵۲	۷O بیشتر شدن تعداد گردشگران داخلی و خارجی نسبت به سالهای گذشته
۵	۰.۰۸۴	۴	۰.۰۲۱	۸O سرمایه گذاری بخش دولتی در سالهای اخیر و استفاده از تجارب کشورهای پیشرو در توسعه توریسم
۶	۰.۰۷۹	۲.۵	۰.۰۳۱	۹O وجود امنیت مناسب در داخل کشور برای گردشگران
۱	۰.۲۳۶	۵	۰.۰۴۷	۱۰O نیاز کشور به جذب گردشگر و درآمدهای حاصل از آن برای تنوع بخشی به منابع در آمدی و غیر نفتی
۶	۰.۰۷۹	۲.۵	۰.۰۳۱	۱۱O وجود شبکه های ارتباطی مناسب در محدوده مورد مطالعه
۹	۰.۰۳۷	۱	۰.۰۳۷	۱۲O زمینه سازی برای گفتگوی با شهرهای همجوار برای تبادل گردشگری و افزایش شمار آن
۱	۰.۱۵۷	۳	۰.۰۵۲	۱T کاهش گردشگری به دلیل وجود تحریم های بین المللی علیه جمهوری اسلامی ایران
۵	۰.۰۹۴	۲	۰.۰۴۷	۲T عدم وجود تورهایی گردشگری در منطقه
۷	۰.۰۶۳	۲	۰.۰۳۱	۳T عدم صنایع اشتغال زا در منطقه
۵	۰.۰۹۴	۲	۰.۰۴۷	۴T از بین رفتن محیط زیست و فرسایش بیش از حد منابع توریستی بر اثر بازدید گردشگران
۴	۰.۱۰۵	۲.۵	۰.۰۴۲	۵T ناتوانی و کمبود اختیارات لازم سازمانها برای جذب نیروهای متخصص و مجرب در جهت ترغیب سرمایه گذاران در بخش صنعت گردشگری
۸	۰.۰۵۵	۱.۵	۰.۰۳۷	۶T عدم شفافیت لازم در مقررات در جهت حمایت و جلب سرمایه گذاری بخش خصوصی در گردشگری
۴	۰.۱۰۵	۲.۵	۰.۰۴۲	۷T ضعف در برخورد با گردشگران به دلیل ضعف در برقراری ارتباط کلامی
۴	۰.۱۰۵	۲.۵	۰.۰۴۲	۸T آشنا نبودن گردشگران خارجی با جاذبه های شهر مورد مطالعه و ضعف در اطلاع رسانی
۳	۰.۱۱۸	۲.۵	۰.۰۴۷	۹T بی توجهی و عدم سرمایه گذاری دولت در جهت توسعه گردشگری
۲	۰.۱۲۶	۳	۰.۰۴۲	۱۰T احساس نا امنی در مقصد به ویژه برای گردشگران خارجی (علی رغم امنیت واقعی بالا)
۳	۰.۱۱۸	۲.۵	۰.۰۴۷	۱۱T تعاملات ضعیف با شهرهای همجوار در تبادل گردشگر
۶	۰.۰۸۴	۲	۰.۰۴۲	۱۲T تخریب محیط زیست، افزایش خشکسالی و بلایای طبیعی
۹	۰.۰۳۹	۱.۵	۰.۰۲۶	۱۳T کیفیت پایین و نامناسب بودن شرایط راههای ارتباطی در منطقه
	۲.۴۲۴	۶۰	۱	مجموع

منبع: مطالعات نگارندگان، ۱۳۹۸

جدول ۴: بارهای مثبت و منفی مدل SWOT

امتیاز	شاخص	بارهای مثبت و منفی
۱.۰۰۱	قوت (S)	مثبت
۱.۱۶۵	فرصت (O)	
۲.۱۶۶	جمع	
۱.۹۹۱	ضعف (W)	منفی
۱.۲۶۳	تهدید (T)	
۳.۲۵۳	جمع	

منبع: مطالعات نگارندگان، ۱۳۹۸

شکل ۳: اولویت بندی عوامل درونی و بیرونی تأثیرگذار

منبع: مطالعات نگارندگان، ۱۳۹۸

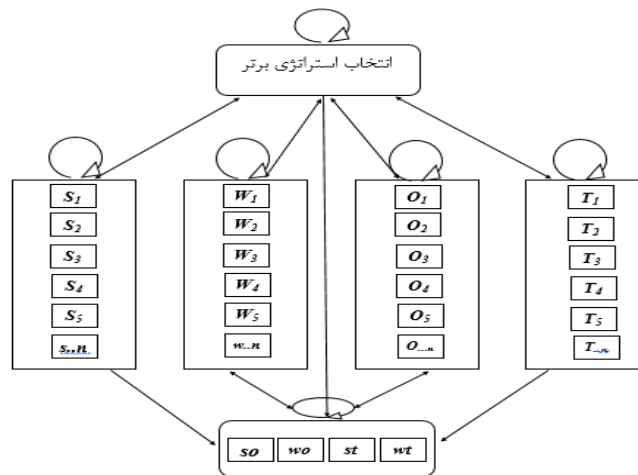
پس از مشخص کردن استراتژی‌ها باید اولویت استراتژی‌ها را تعیین نماییم. برای تعیین اولویت‌های استراتژی و تعیین بهترین استراتژی از روش تلفیق SWOT و ANP استفاده گردید.

تلفیق SWOT و ANP جهت تعیین استراتژی برتر

تعیین اولویت با استفاده از روش ANP برای این منظور مراحل زیر طی می‌گردد:

مرحله اول: مساله تبدیل به یک ساختار سلسله مراتبی می‌گردد. برای تبدیل زیر عوامل و استراتژی‌ها، به حالتی که بتوان آنها را با تکنیک ANP سنجد در شکل (۱) نمایش داده شده است. هدف در اولین سطح مدل و فاکتورهای SWOT (نقاط قوت، ضعف، تهدیدها، و فرصت‌ها) در سطح دوم قرار داده می‌شوند زیر عوامل SWOT در سطح سوم شامل: ۹ عامل برای نقاط قوت، ۱۰ عامل برای نقاط ضعف، ۱۲ عامل برای فرصت‌ها و ۱۳ عامل برای تهدیدها می‌باشد و ۴ استراتژی که برای این تحقیق توسعه داده شده اند در آخرین سطح این مدل می‌باشد.

شکل ۴: مدل تحلیلی تحقیق

منبع: مطالعات نگارندگان، ۱۳۹۸

گام دوم:

مرحله دوم با فرض اینکه هیچ گونه وابستگی بین عوامل SWOT وجود ندارد، مقایسه زوجی عوامل SWOT با استفاده از مقیاس ۹-۱ و با عنایت به هدف انجام می‌گیرد. نتایج مقایسه در جدول (۵) نمایش داده می‌شوند. تمام مقایسه‌های زوجی نهایی که در جدول (۳) به آن اشاره شده است با محاسبه میانگین هندسی کلیه مقایسات زوجی به دست آمد و سپس با استفاده از نرم افزار Super Decisions تحلیل و بردار ویژه زیر بدست می‌آید (جدول ۵).

جدول ۵: ماتریس مقایسات زوجی عوامل اصلی و اهمیت نسبی هر عامل

هدف	S	w	O	T	اهمیت نسبی
S	۱	۲	۱/۲	۱/۲	۰.۳۰۱
w	۱	۱	۳	۲	۰.۲۳۱
O	۱/۳	۱/۲	۱	۱/۲	۰.۲۱۱
T	۱/۲	۱/۳	۱	۱	۰.۱۵۷

منبع: مطالعات نگارندگان، ۱۳۹۸

گام سوم:

در این مرحله وابستگی‌های متقابل میان عوامل اصلی از طریق بررسی تاثیر هر عامل بر عامل دیگر با استفاده از ماتریس‌های مقایسات زوجی تعیین می‌شود. وابستگی‌های متقابل میان عوامل اصلی پس از تجزیه و تحلیل محیط‌های درونی و بیرونی سازمان بدست می‌آید (جدول ۶).

جدول ۶: ماتریس مقایسه زوجی عوامل اصلی و اهمیت نسبی عوامل

هدف	w	O	T	اهمیت نسبی
w	۱	۳	۱	۰.۳۱۱
O	۱/۳	۱	۲	۰.۲۸۲
T	۴	۲	۱	۰.۴۰۷

منبع: مطالعات نگارندگان، ۱۳۹۸

جدول ۷: ماتریس وابستگی درونی فاکتورهای SWOT با توجه به نقاط ضعف

هدف	S	T	اهمیت نسبی
S	۱	۶	۰.۸۵۱
T	۱/۶	۱	۰.۱۴۹

منبع: مطالعات نگارندگان، ۱۳۹۸

جدول ۸: ماتریس وابستگی درونی فاکتورهای SWOT با توجه به تهدیدها

هدف	w	T	اهمیت نسبی
w	۱	۷	۰.۸۱۳
T	۱/۷	۱	۰.۱۸۷

منبع: مطالعات نگارندگان، ۱۳۹۸

گام چهارم:

در این مرحله اولویت های وابستگی درونی عوامل SWOT به شرح ذیل محاسبه می گردد:

$$\begin{bmatrix} 1 & 0.812 & 0.214 & 0.587 \\ 0.189 & 1 & 0.562 & 0.214 \\ 0.269 & 0.245 & 1 & 0.812 \\ 0.213 & 0.510 & 0.311 & 1 \end{bmatrix} \times \begin{bmatrix} 0.301 \\ 0.331 \\ 0.211 \\ 0.157 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 0.357 \\ 0.312 \\ 0.211 \\ 0.120 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} S \\ W \\ O \\ T \end{bmatrix}$$

گام پنجم و ششم:

در این مرحله داخلی زیر عوامل SWOT بوسیله ماتریس مقایسه زوجی محاسبه می شوند. بردار های اولویت به دست آمده بوسیله تحلیل ماتریس های مقایسه زوجی موجود در پیوست اول در زیر نمایش داده می شود، با استفاده از ضرب اولویت های وابسته متقابل عوامل SWOT پیدا شده در مرحله چهارم در اولویت داخلی زیر عوامل SWOT بدست آمده محاسبه می شوند. این محاسبات در جدول (۹) ارائه شده است.

جدول ۹: اهمیت نسبی زیر معیارها (عوامل فرعی) و محاسبه اولویت های نهایی فاکتورهای SWOT

اولویت نهایی فاکتورها	اولویت نسبی فاکتورها	فاکتورهای SWOT	اولویت های گروه	گروه های SOWT
۰/۰۲۷	۰/۰۹۱	S1	۰.۳۰۱	نقاط قوت
۰/۰۲۴	۰/۰۸	S2		
۰/۰۴۵	۰/۱۵	S3		
۰/۰۲۰	۰/۰۶۷	S4		
۰/۰۵۶	۰/۱۸۷	S5		
۰/۰۴۶	۰/۱۵۲	S6		
۰/۰۲۵	۰/۰۸۲	S7		
۰/۰۲۴	۰/۰۸۱	S8		
۰/۰۳۳	۰/۱۱	S9		
۰/۰۱۶	۰/۰۴۹	W1	۰.۳۳۱	نقاط ضعف
۰/۰۴۰	۰/۱۲۲	W2		
۰/۰۶۷	۰/۲۰۱	W3		

۰/۰۴۴	۰/۱۳۲	W4				
۰/۰۰۶	۰/۰۱۸	W5				
۰/۰۲۳	۰/۰۰۷	W6				
۰/۰۸۶	۰/۰۲۶	W7				
۰/۰۳۴	۰/۱۰۲	W8				
۰/۰۱۵	۰/۰۴۶	W9				
۰/۰۱۶	۰/۰۴۹	W10				
۰/۰۱۱	۰/۰۰۵	O1			۰.۲۱۱	فرصت ها
۰/۰۰۹	۰/۰۴۳	O2				
۰/۰۲۲	۰/۱۰۴	O3				
۰/۰۰۹	۰/۰۴۲	O4				
۰/۰۲۱	۰/۱۰۱	O5				
۰/۰۱۸	۰/۰۸۴	O6				
۰/۰۲۸	۰/۱۳۱	O7				
۰/۰۱۸	۰/۰۸۴	O8				
۰/۰۱۵	۰/۰۶۹	O9				
۰/۰۲۷	۰/۱۰۳	O10				
۰/۰۱۷	۰/۰۷۹	O11				
۰/۰۱۸	۰/۰۸۳	O12				
۰/۰۲۰	۰/۱۲۷	T1	۰.۱۵۷	تهدیدها		
۰/۰۱۰	۰/۰۶۴	T2				
۰/۰۱۰	۰/۰۶۳	T3				
۰/۰۱۲	۰/۰۷۴	T4				
۰/۰۱۶	۰/۱۰۵	T5				
۰/۰۰۹	۰/۰۵۵	T6				
۰/۰۱۱	۰/۰۶۹	T7				
۰/۰۰۷	۰/۰۴۵	T8				
۰/۰۱۹	۰/۱۱۸	T9				
۰/۰۰۹	۰/۰۵۶	T10				
۰/۰۰۹	۰/۰۵۸	T11				
۰/۰۱۱	۰/۰۶۷	T12				
۰/۰۱۶	۰/۰۹۹	T13				
۱	۴/۰۴۹	۴۴	۱	جمع		

منبع: مطالعات نگارندگان، ۱۳۹۸

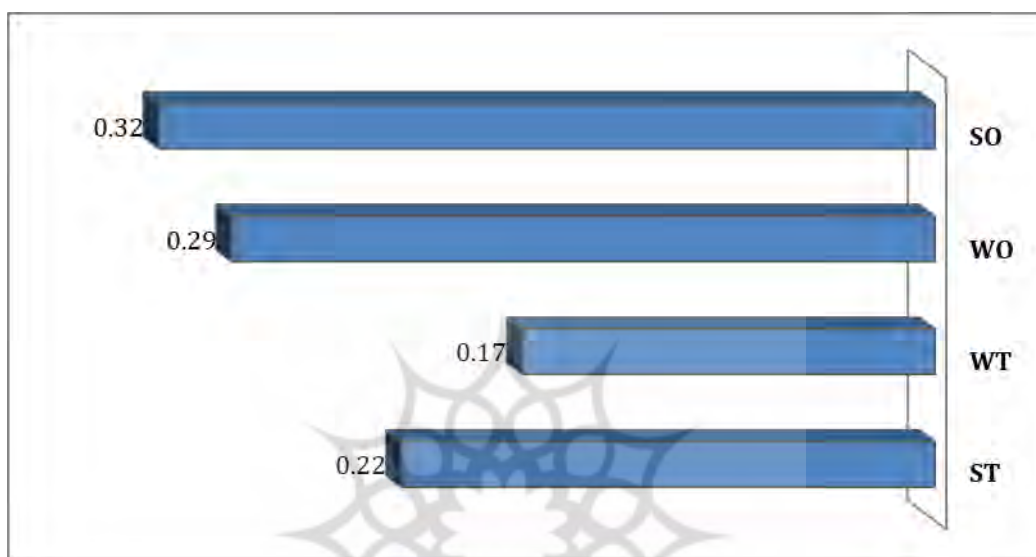
گام هفتم:

در این مرحله ما درجه اهمیت استراتژی ۶ها را با توجه به زبر عوامل SWOT هر کدام از آنها محاسبه می کنیم. جزئیات ماتریس های مقایسه زوجی بخاطر حجم زیاد آورده نشده است. با استفاده از نرم افزار Super Decisions بردارهای ویژه و به وسیله تحلیل این ماتریس w4 محاسبه می شود

گام آخر: سر انجام اولویت کلی استراتژی هایی که منعکس کننده رابطه درونی بین فاکتور های SWot هستند محاسبه می -شوند:

$$[WA] = \begin{bmatrix} SO \\ WO \\ WT \\ ST \end{bmatrix} = W \times WG = \begin{bmatrix} 0.32 \\ 0.29 \\ 0.17 \\ 0.22 \end{bmatrix}$$

0.12	0.11	0.06	0.12	0.12	0.04	0.12	0.12	0.04	0.12	0.12	0.04	0.12	0.12	0.04	0.02	0.12	0.04	0.02	0.12	0.04	0.52	0.12	0.04	0.12	0.12	0.04	0.11	0.12	0.04	
0.14	0.3	0.06	0.14	0.3	0.06	0.14	0.3	0.06	0.14	0.3	0.06	0.14	0.3	0.06	0.14	0.3	0.06	0.14	0.3	0.06	0.04	0.3	0.01	0.14	0.03	0.06	0.14	0.05	0.06	
0.21	0.42	0.07	0.20	0.05	0.07	0.20	0.40	0.07	0.20	0.45	0.07	0.20	0.45	0.04	0.20	0.41	0.07	0.20	0.45	0.07	0.10	0.45	0.02	0.20	0.45	0.07	0.20	0.45	0.07	
0.07	0.05	0.01	0.08	0.05	0.01	0.01	0.04	0.01	0.01	0.05	0.01	0.01	0.05	0.01	0.01	0.05	0.01	0.01	0.05	0.01	0.01	0.05	0.01	0.01	0.05	0.01	0.01	0.08	0.01	
0.11	0.10	0.04	0.12	0.12	0.04	0.12	0.12	0.04	0.12	0.12	0.04	0.12	0.12	0.04	0.12	0.12	0.12	0.12	0.12	0.04										
0.14	0.07	0.06	0.14	0.3	0.06	0.14	0.3	0.06	0.14	0.30	0.08	0.14	0.3	0.14	0.3	0.06														
0.20	0.40	0.07	0.20	0.42	0.07	0.27	0.45	0.07	0.20	0.45	0.21	0.45	0.08																	
0.09	0.05	0.01	0.01	0.07	0.09	0.01	0.05	0.01	0.01	0.07	0.01	0.01	0.05	0.01	0.01	0.07	0.01	0.01	0.05	0.01										

نمودار ۱: اولویت کلی استراتژی‌های گردشگری در شهر شاهیندژ

منبع: مطالعات نگارندگان، ۱۳۹۸

رتبه بندی عوامل موثر بر توسعه گردشگری شهری شاهیندژ

آزمون فریدمن یک آزمون ناپارامتری، معادل آنالیز واریانس با اندازه‌های تکراری که از آن برای مقایسه میانگین رتبه‌ها در بین k متغیر (گروه) استفاده می‌کنیم.

نتایج محاسبات حاصل از آزمون فریدمن نشان می‌دهد، مقدار آماره مربع کی را با ۴ درجه آزادی و همچنین سطح معنی داری آزمون P -Value را با مقدار ۰.۷ مشاهده کرد (جدول ۱۰ و ۱۱).

جدول ۱۰: آزمون فریدمن

۳۰	N
۸.۴	Chi-Square
۴	df
۰.۷	Asymp. Sig.

جدول ۱۱: میانگین رتبه ها

میانگین رتبه ها	عوامل
۲.۴۲	زیست محیطی
۳.۴۸	زیرساختی
۲.۸۵	اجتماعی- فرهنگی
۳.۰۲	اقتصادی
۳.۲۳	مدیریتی

نتایج حاصل از آزمون فریدمن نشان داد در بین عوامل اثرگذار بر توسعه گردشگری شهری شاهین دژ، اثرگذارترین عامل بر رونق گردشگری شاهین دژ عامل زیرساختی می باشد بعد از آن عامل مدیریتی و اقتصادی به ترتیب اثرگذار می باشند. بنابراین در برنامه ریزی ها می بایستی ابتدا به تجهیز زیرساخت های مورد نیاز گردشگری پرداخت همچنین نوع نگاه مدیریتی به گردشگری نیازمند تغییرات در سطح کلان و منطقه ای می باشد.

ارایه راهبردها

-تهاجمی

-بهره برداری مناسب و اصولی از پتانسیل های طبیعی مانند رودخانه زرینه رود و توسعه پتانسیل های آن به عنوان یک استراتژی

مهم

-افزایش رغبت مسئولین در جذب سرمایه گذاران برای سرمایه گذاری در نقاط مختلف گردشگری شهر شاهین دژ
-اتخاذ تصمیمات مناسب برای افزایش امنیت گردشگران

-زمینه سازی برای افزایش مشارکت مردم در طرح های توسعه گردشگری برای کاهش بیکاری و افزایش درآمد
تدافعی (ST)

-افزایش آگاهی مردم در نحوه برخورد با گردشگران داخلی و خارجی

-برنامه ریزی برای جلب سرمایه گذاران و سازمانهای مردم نهاد برای پشتیبانی از برنامه های گردشگری
برنامه ریزی برای بهبود وضعیت زیرساخت ها و راههای ارتباطی با استفاده از سرمایه گذاران بخش خصوصی و دولتی

بازنگری WT

-ارایه برنامه جامع و راهبردی برای حفظ محیط زیست منطقه و کاهش معضلات آن

-استفاده از نیروهای متخصص و مجرب برای شناساندن نقاط جذاب گردشگری شهر شاهین دژ

برنامه ریزی نهادهای تصمیم گیر برای کاهش مشکلات اقتصادی و بیکاری برای استفاده مناسب از پتانسیل های موجود در شهر

-ارایه تور به افراد متخصص و مجرب برای افزایش بازاریابی بخصوص در داخل کشور

WO

-ارایه تسهیلات مناسب برای گردشگران با ایجاد تنوع در محصولات محلی و آموزش دادن مردم محلی با نحوه برخورد با

گردشگران

تعامل مسئولین با شهرهای همجوار برای تبادل اطلاعات و تجربیات جهت افزایش تعداد گردشگران در منطقه

ایجاد بسترهای لازم برای افزایش شبکه های ارتباطی مانند اینترنت پرسرعت در سطح منطقه

نتیجه گیری

تحقیق حاضر با بهره‌گیری از نتایج تحقیقات صورت گرفته، چارچوب تحلیلی خود را بر مبنای برنامه‌ریزی استراتژیک SWOT و ANP قرار داده و با تحلیل شاخص‌های اقتصادی به دنبال تعیین مناسب‌ترین استراتژی جهت بالا بردن پتانسیل گردشگری شهر شاهین دژ می‌باشد تا از این طریق، برنامه‌ریزی‌های مناسب برای بالا بردن پتانسیل در دوره‌های زمانی کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت تدوین نماید.

مدل ارائه‌شده در پژوهش شامل چهار سطح می‌باشد که در سطح اول آن هدف (انتخاب بهترین استراتژی)، در سطح دوم عوامل اصلی SWOT، در سطح سوم عوامل فرعی SWOT و در آخرین سطح آن چهار استراتژی جایگزین قرار دارند. تحلیل اطلاعات در سطح خرد نشان داد که مجموع امتیاز وزنی نقاط قوت ۱۰۰۱، ضعف ۱۰۹۱ بوده و در مجموع نمره عوامل درونی ۲۰۹۷ بوده است. در طرف دیگر، مجموع امتیاز وزنی نقاط تهدیدات ۱۰۲۶۳ و فرصت‌ها ۱۰۱۶۵ بوده و نمره کل عوامل بیرونی ۲۰۴۲۴ بوده که بیانگر سلط عوامل درونی بر عوامل بیرونی می‌باشد. در بین مولفه‌های مورد بررسی، وجود حس مشارکت مردم در توسعه و گسترش طرح‌های گردشگری در منطقه با نمره ۱۰۱۴۱ مهم‌ترین قوت، فقدان برنامه‌های جامع و استراتژیک با نمره ۰۰۲۷۲ مهم‌ترین ضعف می‌باشند. نیاز کشور به جذب گردشگر و درآمدهای حاصل از آن برای تنوع بخشی به منابع در آمدی و غیر نفتی با نمره ۰۰۲۳۶ مهم‌ترین فرصت و کاهش گردشگری به دلیل وجود تحریم‌های بین‌المللی علیه جمهوری اسلامی ایران با نمره ۰۰۱۵۷ مهم‌ترین تهدید شناخته گردید.

در بخش انتخاب بهترین استراتژی، تحلیل عوامل درونی و بیرونی تأثیرگذار حاکی از آن است که شاخص‌های نقاط ضعف با نمره ۰۰۳۳۱ جهت بالا بردن پتانسیل اکوتوریسم از اهمیت بالایی در مقایسه با سایر ابعاد تکنیک SWOT برخوردار می‌باشد. از سوی دیگر تشکیل ماتریس ارزیابی عوامل درونی و بیرونی و محاسبه میانگین امتیاز عوامل، نمره کل استراتژی‌های و بالا بردن پتانسیل اکوتوریسم و ژئوتوریسم برای چهار استراتژی رقابتی/تهاجمی (SO)، تنوع (ST)، بازنگری (WO) و تدافعی (WT) محاسبه گردید و استراتژی (SO) با میانگین امتیاز کل (۰۰۳۲) مناسب‌ترین استراتژی برای بالا بردن ظرفیت و پتانسیل گردشگری در شهر شاهین دژ انتخاب گردید. در عمل این استراتژی به سمتی میل می‌کند تا بتواند با استفاده از پتانسیلها و فرصتهای خارج از محیط حاکم است و نیز نقاط قوتی که در داخل محدوده وجود دارد، با مدیریت مناسب و کارآمد بتوان این محدوده را با کسب درآمد مناسب از گردشگری با توجه به پتانسیلها و مزایای آن به سمت توسعه پایدار سوق داد. همچنین اینکه نتایج پژوهش حاضر با نتایج پژوهش‌های (حسین زاده دلیر و همکاران، ۱۳۹۵)، (بابایی و همکاران، ۱۳۹۵)، (صحرائی خانقاه و میر خسروی، ۱۳۹۲) و (حسینی و همکاران، ۱۳۹۲) هم راستا است.

منابع

- بابایی عباس، کاشی محسن، عمارتی، ارمغان (۱۳۹۵)، ارزیابی و تدوین استراتژی‌های توسعه پایدار گردشگری با استفاده از تکنیک SWOT، مطالعه موردی شهرستان سمنان، کنفرانس بین‌المللی توسعه پایدار و عمران شهری، موسسه آموزش عالی دانش پژوهان پیشرو.
- بیرانوندزاده، مریم (۱۳۹۷)، مطالعه اهمیت دره خرم‌آباد در توسعه پایدار گردشگری استان و فراهم نمودن زمینه ثبت در فهرست جهانی، طرح پژوهشی، کارفرما: اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان لرستان
- بیرانوندزاده، مریم و سیامک شرفی (۱۳۹۸)، بررسی ابعاد و پیامدهای اجتماعی موثر بر توسعه صنعت گردشگری در محور گردشگری خرم‌آباد- پلدختر، فصلنامه جغرافیا و روابط انسانی، دوره ۲، شماره ۳- شماره پیاپی ۷، صص ۱۰-۱.
- حسین زاده دلیر کریم، قربانی گلزاری، سپیده، قربانی گلزاری، سحر (۱۳۹۵)، بررسی و شناخت قابلیت‌های توسعه پایدار گردشگری شهر تبریز با استفاده از مدل SWOT، جغرافیایی فضای گردشگری ف دوره ۵، شماره ۱۹، صص ۱۹-۴۰.

- حسینی سیداسعد ، نیازمند، جمال،فراهانی، فاطمه(۱۳۹۲)، تحلیل راهبردی برنامه ریزی توسعه گردشگری شهری با استفاده از مدل SWOT، مورد مطالعه شهرستان سنندج، همایش ملی شهرسازی و معماری در گذر زمان، دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره).
- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا، بهار بیشمی، حمدالله سجاسی قیداری و یوسف حسن‌پور(۱۳۸۸)، نقش کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی در توریسم جهانی، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال پنجم، شماره دوم، صص ۱۶۸-۱۳۸.
- صحرائی خانقاه محدثه، میرخسروی، سیده سروناز(۱۳۹۵)، گردشگری و توسعه پایدار شهر قزوین با استفاده از مدل SWOT، کنفرانس ملی معماری و شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد قزوین.
- صدرموسوی، میرستار، جواد دخیلی کهنموئی(۱۳۸۳) درآمدی بر برنامه ریزی تفریحگاه های توریستی، نشریه دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، شماره پیاپی ۱۷، داشگاه تبریز، صص ۹۱-۱۱۲.
- کیانی، اکبر و نغمه بهبودی(۱۳۸۹)، بررسی و سنجش ویژگی‌های گردشگری کلان‌شهرهای استانبول و اصفهان، مجموعه مقالات چهارمین کنگره بین‌المللی جغرافیدانان جهان اسلام، ایران-زاهدان.
- متقی، سمیرا (۱۳۹۹)، تحلیل مقایسه‌ای گردشگری منطقه‌ای با رویکرد درآمد محور، نشریه گردشگری شهری، دوره ۷، شماره ۲، صص ۸۵-۹۶.
- مستوفی‌الممالکی، رضا(۱۳۸۰)، شهر و شهرنشینی در بستر جغرافیای ایران، مرکز انتشارات علمی دانشگاه آزاد اسلامی.
- میرکتولی، جعفر و راضیه مصدق(۱۳۸۹)، بررسی وضعیت گردشگری روستایی و نقش آن در رونق صنایع دستی مورد دهستان استرآباد جنوبی، شهرستان گرگان، مطالعات و پژوهشهای شهری و منطقه‌ای، سال دوم، شماره هفتم، صص ۱۵۴-۱۳۷.
- نوحه‌گر، احمد، حسین زاده، محمد مهدی، پیراسته، اسماعیل(۱۳۸۸)، ارزیابی قابلیت‌های طبیعت گردی جزیره‌ی قشم با بهره‌گیری از مدل مدیریت استراتژی، جغرافیا و توسعه، شماره ۱۵، صص ۱۷۲-۱۵۱.
- Bentley, T, A. Cater, C. and Page, S, J. 2010. Adventure and ecotourism safety in Queensland: Operator experiences and practice. *Tourism Management*, 31: 563–571.
- Byars L. *Strategic Management*. 3rd ed. Toronto, CA: Addison-Wesley; 1991.
- Deng, j, Berianking, Thomas Baure, (2002), Evaluating, natural Attraction for tourism, *Annals of tourism Research*, vol 20, no2, pp. 422-438
- Donald, E., Hawkins, Shaun Mann, 2007, The World Bank's Role in Tourism Development, *Annals of Tourism Research*, Vol. 34, No. 2, pp. 348–363.
- Ewert, A. and Jamieson, L. 2003. Current status and future directions in the adventure tourism industry. In J. Wilks, & S. J. Page (Eds.), *Managing tourist health and safety in the new millennium* (67–84 pp). Oxford: Pergamon.
- Fuad Kreishan. (2014). The Economics of Tourism in Jordan: A statistical Study during the Period 1990-2011. *ARAB ECONOMIC AND BUSINESS JOURNAL* 9 (2014) 37–45.
- Garner R. SWOT Tactics: Basics for strategic planning. *FBI Law Enforcement Bulletin* 2005; 74(11): 17-9.
- Guo Ping(2011), Analysis the Application of E-business for the Tourism Enterprises' Performance Evaluation in China, *Energy Procedia*, Volume 5, 2011, Pages 849-854.
- Higgins, B. R. (1996), "The global structure of the nature tourism industry: Ecotourist, tour operators, and local businesses, *Journal of Travel Research* 35 (2): 11-18.

- Hongzhe,S., J.,Zhu .2008. SWOT Analysis and Model Discussion of China's Tourism Resources Development -Xiangxi Autonomous Prefecture in Hunan Province as an example, Chinese economic.
- Hvangard, G. T (1994), "Ecotourism: A status and conceptual framework, Journal of Tourism Studies 5 (2): 24-35.
- Jiang, J., 2008, Evaluation of the Potential of Ecotourism to the Contribute to Local Sustainable Development: A Case Study of Tengtou Village, China, Massey University, New Zealand.
- Kin Hang (2004) The Southern Sound(Nanyin): Tourism for the preservation and Development of Traditional Arts Asia Pacific Journal of Tourism Research , Vol .9 , No. 4,PP. 373- 382.
- Lee. P, Hunter. W.C , Chung.N (2020), Smart Tourism City: Developmentsand Transformations, Sustainability2020,12, 3958; doi:10.3390/su12103958.
- Leitao, N. C (2011). " Tourism and economic growth: a panel data approach
- McIntosh,A.J. 2004. Tourists' appreciation of Maori culture in New Zealand. Tourism. Management, 25(1): 1-15.
- Parvin. M, Taghi Razavian. M, Tavakolinia.J (2020), Importance of Urban Tourism Planning in Tehran with Economic Approach, Journal of Tourism & Hospitality ResearchIslamic Azad University, Garmsar BranchVol. 7, No 2, Winter 2020, Pp. 95-110.

